

METİN TÜRKÖZ'ÜN TÜRKÜLERİNDE GURBET SORUNLARI

Problems of Expatriates from Metin Turkoz's Songs

Zeynep HIÇKIRAN*

ÖZ

Anadolu'da ortaya çıkan aşıklık geleneği Türk kültürü için önemli bir unsurdur. Halk şairi olan aşıklar tarafından hem sözlü hem de müzikli anlatımlarla duyguları, düşünceleri, toplumsal olayları dile getirir. Almanya'daki birinci kuşak göçmenlerin sesi olan Türköz, yaşanan zorlukları 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda "Alamanya Destanı" türküsünde kendisi gibi diğer gurbetçilerin deneyimlerinden yola çıkarak göçmenlerin sıkıntılarını dile getirmiştir. Makalede 30 Ekim 1961 tarihinden itibaren Almanya'ya göç eden işçilerin karşılaştığı zorluklar Metin Türköz'ün seçili türkülerinde incelenmiştir. Türkülerden yola çıkılarak göçmen işçilerin sorunları başlığı altında Almanya'da yaşanan zorluklar, sila hasreti, Türkiye'deki sevilenlere özlem, dil sorunu, Almanya'ya para kazanmak amacıyla gitmek, Alman kadını-Türk erkeği ve yeme-içme kültür farklılığı konuları işlenmiştir. Türkülerde yer alan göç olgusunu değerlendiren bir halkbilimi çalışması olan makalenin amacı, unutulmaya yüz tutmuş âşık sanatını ve onunla birlikte göçmenlerin sorunlarını günümüze taşımayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Türköz'ün eserleri üzerinden göçmenlerin yaşadığı zorluklar ve bu zorlukların kültürel yansımalarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Makale boyunca tarihsel, sosyolojik, metin ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Almanya, göç, Metin Türköz, türkü, göçmen sorunları.

ABSTRACT

The tradition of minstrelsy, which emerged in Anatolia, is an important element of Turkish culture. Minstrels, who are folk poets, express feelings, thoughts, and social events through both verbal and musical narratives. Türköz, who is the voice of first-generation immigrants in Germany, expressed the difficulties experienced in the folk song "Alamanya Destanı" on the Republic Day of October 29, based on the experiences of other expatriates like himself. In the article, the difficulties faced by workers who migrated to Germany since October 30, 1961 are examined in selected folk songs by Metin Türköz. Based on the folk songs, the difficulties experienced in Germany, homesickness, longing for loved ones in Turkey, language problems, going to Germany to earn money, German women and Turkish men, and the difference in food and beverage culture are discussed under the title of the problems of migrant

* Bilim Uzmanı. İzmir/Türkiye. E-posta: hickiran99@gmail.com. ORCID: 0009-0009-9225-1870.

workers. The aim of the article, which is a folklore study evaluating the phenomenon of migration in folk songs, is to bring the art of minstrels, which is on the verge of being forgotten, and with it the problems of migrants, to the present day. In this context, it is aimed to reveal the difficulties experienced by immigrants and the cultural reflections of these difficulties through Türköz's works. Historical, sociological, textual and content analysis methods are used throughout the article.

Keywords: Germany, migration, Metin Türköz, folk songs, migrations problems.

Giriş

“Yaban” kelimesinden türetilen yabancı, ötekini/dışarıdakini imlemekte olan bir kavramdır. Ailesinden, ülkesinden ve ırkıdan olmayan anlamına gelmektedir. Bir ülkeden, şehirden veya köyden başka bir topluma gelen kişi o toplum için bir yabancıdır. Farklı kültüre mensup bireyler arasında düşünce, kimlik, dil ve din farklılıkları vardır. İki toplum arasındaki farklılıklar yabancı bireyi tehdit olarak algılayarak iki toplumun yaşamını olumsuz bir şekilde etkiler. Bu durum, zamanla önyargı, nefret duygularını besleyerek daha büyük sorunlara yol açar ve taraflar arasında yabancı düşmanlığına dönüşür. Yabancı düşmanlığı, hem bireysel hem de toplumsal önyargılardan oluşur. Bu düşmanlık her ülkede, her dönemde karşılaşılabilen bir durumdur. Yabancılar, hükümet ve halk tarafından dışlanarak ötekileştirilmişler ve eşitsizliğe, kötü söylemlere maruz bırakılmışlardır. Bazı durumlarda yabancı düşmanlığı yıkımlara ve kıyımlara kadar gitmiştir.

Tüm dünyayı derinden etkileyen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomisini toparlayan Batı Almanya ağır işlerde çalıştırılacak, az ücrete tabi tutulacak işçilere ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacını Türkiye'nin de içinde bulunduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan Akdeniz ülkelerinden karşılamıştır. Almanya, Türkiye ile imzaladığı işgücü antlaşması gereğince 30 Ekim 1961 tarihinden 1973 yılına dek binlerce Türk işçi kabul etmiştir. Göçmen işçiler, maddi açıdan kendini kurtarmak ve ailelerine daha iyi bir gelecek sunabilmek için sevdiklerini memleketlerinde bırakarak bilinmezliğe yelken açmışlardır. Almanya'ya para kazanmak hayalleriyle giden işçilerin hedefleri kısa bir süre çalışıp para biriktirdikten sonra ülkelerine geri dönmektir. Fakat düşünülenin aksine göçmen işçiler, zamanla Almanya'yı yurt edinme kararı almıştır.

Kendi edebiyatının ve sinemasının oluşmasına neden olan bu işçi göçü belgesellere, filmlere, kitaplara ve türkülere yansımıştır. Çalışmanın odağında Türköz'ün dilinden birinci kuşak göçmen işçilerin Almanya'da birebir yaşadıkları sorunlar ele alınacaktır. “İstirap ve sevincimizin en hakiki ifade-

sini işte bu türkülerde buluruz; sanki onlarda hepimizden birer parça vardır” (Storm, 1966: 37). Bu ifadelerden türkülerin bazen sayfalar dolusu kitapların anlatmak istediklerini insanlara birkaç dörtlükte, etkileyici bir şekilde ve duygularını da yansıtarak anlattığı görülmektedir. Kayserili Âşık Türköz, Almanya’ya ilk giden göçmen işçilerden biridir. Ford fabrikasının 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı etkinliğinde eline mikrofon ve saz verilmesiyle Almanya’da sanat hayatına başlamıştır. Âşık hem kendi yaşadığı sorunları hem de orada yaşayan gurbetçilerin sorunlarını dile getirmiştir.

1. Türkü

Türkü, genellikle anonim bir şekilde oluşmuş, halkın duygularını, yaşamını ve kültürel değerlerini yansıtan geleneksel bir müzik türüdür. Âşık edebiyatı bağlamı olarak türkü türünde 16. yüzyıl başından itibaren eserler verilmiştir. Türkü, her bölgenin kendine has ezgi ve kültürünü içinde barındırır. Dolayısıyla yöresel ağız ile söylenen türküler, kültürel miras ve toplumsal bağları güçlendiren bir unsurdur. Türkülerde halkın günlük yaşamındaki duygular, olaylar, aşk, ayrılık, kahramanlık ve hasret gibi konular işlenirken, toplumun sosyal, siyasal ve dini yapısından da izler taşır. Nitekim Türkler, “Türkülessiz kalmayı vatansız kalma olarak kabul etmiş, onsuless kendini gurbette hissetmiştir. Türküler, mitolojik dönemden günümüze uzanan uzun ince bir çizgide Türklerin sosyal, siyasal, dini ve kültürel hayatın her safha ve sayfasında yer almış, önemli görevler üstlenmiştir” (Yakıcı, 2013: 21). Bu durum, türkülerin yalnızca bireysel duyguları değil, aynı zamanda kolektif hafızayı ve toplumsal kimliği de şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. “Türküler; sözlü iletişim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılması, köklü bir geleneği olması, zaman içerisinde yayılarak çeşitli varyantlarının ortaya çıkması, anonim özellik taşıması, kendisini meydana getiren ve diğer türlerden ayıran yapı ve ezgi özellikleri bakımından bir folklor ürünüde bulunması gereken tüm özelliklere sahiptir” (Öncü, 2011: 8). Bu özellikleri dâhilinde kültürün önemli bir parçası olan türküler, toplumun sosyal yapısını ve tarihini kuşaktan kuşağa aktarma işlevi görmektedir.

Türküler, “başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla, türkünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın dilinde dolaşa dolaşa farklı coğrafyalara yayılır. Türküler, böylelikle anonimleşir” (Yakıcı, 2013: 68). Bu anonimleşme süreci, türkülerin halkın ortak kültürel mirası haline gelmesini sağlamaktadır. Türküler, bu yönüyle zamanla halkın duygularını, tarihini ve kültürünü en geniş kitlelere ulaştıran önemli bir kültürel iletişim aracı olmuştur. Müzik eşliğinde nesilden nesile yüz yıllar boyunca aktarılan genellikle anonim olan türkülerin önceleri yazan kişiler bilinmesine

rağmen halk arasında zaman geçtikçe kulaktan kulağa yayılan türkülerin yazarlarının ve bazen de sözlerinin unutulduğu/değiştirildiği söylenir. Lakin günümüzde kayıt altına alındığı için türkülerin yazarları ve sözleri bilinmektedir.

Halk edebiyatı nazım türü olan türkülerde aşk, ayrılık, gurbet, ölüm, doğa, kahramanlık ve güzellik konuları genellikle doğaçlama bir şekilde işlenir. Nitekim aşıklar, bireysel ve toplumsal deneyimlerini türküler aracılığıyla aktarmışlardır. Türküler konularına göre de ninniler, çocuk türküleri, doğa türküleri, aşk türküleri, kahramanlık ve askerlik türküleri, tören türküleri, iş türküleri, ölüm türküleri (ağıtlar) gibi adlar alır (Boratav, 1995: 150-151). Her bir türkü, halkın o dönemdeki duygu, düşünce ve toplumsal koşullarını yansıtır. “Türküler aynı zamanda halk edebiyatı ürünlerinin hepsinde olduğu gibi ortaya çıktıkları dönemin sosyal, siyasi, ideolojik ve düşünsel şartlarından beslenmekte hatta bu şartlara hizmet de etmektedir” (Dinç, 2020: 487). Dolayısıyla türküler hem bireysel duyguların hem de toplumsal yaşamın yansımasıdır. Halk edebiyatının önemli bir parçası olarak, geçmişten günümüze kültürel bir köprü işlevi görür. Hikmet İlaydın, “geniş manasıyla dil, üslup, kompozisyon ve nazım özellikleri dışıdır” (1947: 6) şeklinde değerlendirirken “iç ise bir sanatçının anlattığı, duyduğu şeylerdir” (1947: 6) diyerek her türküyü üslup ve anlatılanlar olmak üzere ikiye ayırır.

20. yüzyıldan itibaren “ulaşım imkânlarının gelişmesi, göç faktörü, ekonomik faaliyetlerdeki değişimler, teknolojinin müzik kayıt ve aktarma alanındaki yenilikler sanılanın aksine geleneği ortadan kaldırmamış, gelenek ve gelenek temsilcisinin dar sosyal çevresinden çıkıp uluslararası boyutta tanınmasını sağlamıştır” (Fidan, 2016: 14). Anadolu’da ortaya çıkan aşıklık geleneği, Avrupa’ya yapılan göçler ile Almanya, İngiltere ve İsviçre gibi ülkelere de yerleşmiştir. Kimi işçiler aşık kimliğine bürünerek “Avrupa’da yaşadıkları güçlükleri, uyum sorunlarını, aile ve vatan hasretini vs. yetenekleri nispetinde saza ve söze dökmüştür” (Aykaç, 2017: 344). Metin Türköz, Mahzuni Şerif ve Ata Canani gibi birçok aşık Almanya’da göçmen olarak yaşadıkları sorunları dile getirerek diğer göçmenlerin sesi olmuştur. Avrupa’da Türklerin çoğalmasıyla çeşitli dernekler, Türk geceleri düzenlemiştir. Amaçları ise birlik beraberliği sağlamak, Türk kültür ve müziğinden uzaklaşmadan eğlenmektir. Böylelikle Avrupa, bilmediği aşıklık geleneğiyle Türk göçmen işçiler sayesinde tanışmıştır. Avrupa’daki Türk geceleri, bu geleneği göç ettikleri bölgelerde yaşatmayı sürdüren bir unsur olmuştur. Kültürel bir miras olan aşıklık sanatı, yalnızca Avrupa’da tanınmakla kalmayıp göçmen işçilerin yaşadığı sorunları günümüze kadar taşınmasını sağlamıştır.

2. Almanya'ya Göç

İnsanlar tarih sayfasına çıktığı andan itibaren sürekli yeni yaşam alanları arama ihtiyacı duyar. İnsanlar, geçmişten günümüze kadar birçok sebepten dolayı yaşadığı yeri bazen zorunlu bazen de kendi isteğiyle terk eder. Coğrafi yer değiştirme olarak görülen bu duruma göç denilmektedir. Ekonomik, siyasi, iktisadi, sosyal, kültürel ve doğal afetlerden dolayı hayatlarının tamamını veyahut bir kısmını sürdürmek amacıyla coğrafi yer değiştirme olayı olan göç iç ve dış olmak üzere ikiye ayrılır. Bir ülkenin içinde yapılan yer değiştirme hareketine “iç göç” denir ve bu köyden-kente, kentten-köye bir yer değiştirme eylemidir. “Bir ülkedeki iç göçlerde ülke nüfusu değişmez. İç göçle birlikte bölgelerin ya da illerin nüfus oranı değişir” (Koçak ve Terzi, 2012: 169). Ülke dışına yapılan yer değiştirme hareketine ise “dış göç” denir. Türkiye’den en yoğun dış göç 1960’lı yıllardan itibaren Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen işçi göçleriyle kendini göstermiştir. “Göçle yeni bir mekâna yerleşen insan, bir taraftan yeni mekâna alışmaya ve bu mekânda kendisine alan açmaya ve yer tutmaya çalışırken diğer taraftan hayatta kalma, yok olmama, sahip olduklarını (maddi-manevi) kaybetmeme çabası içerisine girmektedir” (Ekici ve Tuncel, 2015: 15). İki toplum arasındaki kültürel farklılıklar ve birbirlerinden uzak bir yaşam kurmaya çalışmaları göçmenlerin dışlanmasına sebep olmaktadır. “Bu tür milliyetçi duygular kentlerdeki toplumsal kutuplaşma ve gerilimleri besleyerek, gerilim ve kutuplaşma düzeyi yüksek dışlayıcı bir siyasallaşma sürecinin yaşanmasına altyapı hazırlamıştır” (Ekici ve Tuncel, 2015: 17).

1960’lı yıllarda sanayi ülkesi olan Almanya, İkinci Dünya Savaşı’nda aldığı yaraları hızlı bir şekilde sarabilmeyi başarmıştır. Böylelikle ekonomik patlama yaşanan, makineleşmiş Almanya’nın tek ihtiyacı insan gücü olmuştur (Nakiboğlu, 2020: 26). Dolayısıyla ekonomik açıdan sıkıntıda olan Akdeniz ülkelerinden bu ihtiyacını karşılamıştır. Başta İtalya, Yunanistan ve Yugoslavya gibi Avrupalı devletlerden binlerce kişi, işçi açığını karşılamak amacıyla Almanya’ya göç etmişlerdir. Almanya’da işçi sayısı arttıkça doğal olarak hızlanan üretimi karşılayabilmek amacıyla çok daha fazla işçiye ihtiyaç duyulmuştur. Böylelikle 1950’li yıllarda maddi sıkıntılar yaşamakta olan Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü sevkıyatı başlamış ve bu durum 30 Ekim 1961 yılında antlaşma imzalanmasıyla resmiyete dökülmüştür.

Alman Hükümeti, ülkelere alınacak olan göçmen işçilerin sağlık kontrollerinden geçirilmelerini zorunlu kılmıştır (Acar, 2023: 44). Muayeneler sonucunda çıkan sonuçlara göre hastalığı olmayan, çalışabilecek, güçlü/kuvvetli gençleri ülkelere kabul etmiştir. Kendi ülkelerinde hayallerini

gerçekleştiremeyecek olan genç kadın ve erkekler hayaller ülkesi Almanya'ya göç etmişlerdir. Türkiye'den Almanya'ya önceleri misafir işçi (*Gastarbeiter*) olarak göç eden Türklerin, günümüzde Almanya'da etkin bir güç haline gelmiş olması da dikkat çekicidir. Göçmen işçilerin belli bir süre Almanya'da çalıştıktan sonra memleketine dönmeleri zorunluluğu vardı. “Bu ülkede çalışmaya devam etmek durumundaki misafir erkek ve kadın işçiler, birkaç yıl içinde dönmek üzere geride bıraktıkları aile fertlerini bir veya iki yıl gibi belli bir zaman sonra yanlarına çağırmaya başlarlar” (Korkmaz, 2012: 14). Misafir işçiler, zamanla Almanya'da temelli yerleşmeye başlamışlar ve hayatlarını orada sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla daha önceden kendini kapalı kutuda tutan göçmen işçiler, Alman toplumunda uyum sorunları yaşamaya başlamışlardır.

Göç olgusunun birçok sıkıntıyı beraberinde getirdiği bilinmektedir. Almanya'da ikinci sınıf vatandaş olan “vasıfsız” yabancı işçilerin çoğunluğu beden gücü gerektiren maden, otomobil ve inşaat sektörü gibi ağır işlerde çalışmışlardır. “Türk, çöpçülük yapabilir, inşaatta çalışabilir, marangoz olabilir en fazla. Ama kalem falan tutma gibi işlerde Türk öyle değil. Türk hammallık yapabilir” (URL-8: 7.38-7.47). Ünlü şarkıcı Killa Hakan'ın cümlelerinden anlaşılacağı üzere Almanya'da yaşayan yabancılar bir nevi fiziksel olarak sömürülmeye mahkûm, modern köleler olarak görülmüştür. Çalışma saatleri uzun tutulmuş; işçiler kendilerine ve ailelerine ayıracak zaman bulamamışlardır. Türk ile Alman hükümetleri arasında yapılan antlaşmaya göre işçiler yalnızca asgari ücrete tabii tutulmuşlardır. “20 yıllık kalifiye bir Türk işçisi, asgari ücret üzerinden yapılan antlaşmaya göre saatte 1,85 mark alacaktı. Söz konusu saatlik ücret, kalifiye olmayan acemi bir Alman işçisinin ücretine denk gelmekteydi” (Acar, 2023: 42).

Diğer önemli bir sorun ise Almanların dil, din fark etmeksizin tüm yabancı işçilere karşı ön yargılı olmasıdır. Özellikle Müslüman işçilere daha çok tepkiyle yaklaşmışlardır. Almanlar, Türk işçileri “barbar, Kanake, Kümmeltürke” gibi farklı isimlerle adlandırmışlardır. Zaman içinde ülkede kalıcı olan işçiler “Fremdarbeiter” (yabancı işçi), “Ausländische Arbeitnehmer” (yabancı işçi), “Deutsch-Türken” (Alman Türkler), “Ausländer” (yabancılar) ve “Türken mit Migrationshintergrund” (Göç arka planlı Türkler) adlarıyla tanımlanmışlardır (Korkmaz, 2012: 15-16). Almanya'da ayrımcılığa maruz kalan Türkler, benzer şekilde kendi ülkelerinde de ayrımcılığa uğramışlardır. Metin Türköz ile yapılan bir söyleşide Türköz: “Ne zorluklar çektik Almanya'da. Türkiye'ye gidince 'Alamancı', buraya gelince de 'karabaş' diyorlardı”

(URL-7) sözlerini dile getirmiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi göçmen işçilerin iki ülke tarafından da kabul görmediği/ötekileştirildiği görülür.

Toplu gruplar halinde birlikte yaşamak zorunda kalan Türkler, öncelikle dil problemi yaşamış; buna bağlı olarak da birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. “Eşsiz ve ailesiz giden bu ilk işçi gurubu yanlarında götürdükleri saz ve bağlama ile işçi yurtlarında memleket hasreti; eşine, çocuklarına ve ailesine özlemine, hüznlerini, yabancılık hislerini dile getiren türküler çalıp söylemişlerdir” (Aygün, 2020: 169-170). Zaman geçtikçe yaşanan bu zorluklara şahit olan aşıklar, onların sesi olmuştur. Almanya, Türk sanatçıları tarafından “acı vatan” olarak adlandırılmış ve orada yaşanan tüm sorunlar sözlü edebiyata yansımıştır. Almancayı bilmediklerinden dolayı Almanlar ve Türkler arasındaki iletişimsizlik sorununa odaklanmış olan birinci kuşak sanatçılar için Almanya “acı vatan”dır. Metin Türköz’ün de dâhil olduğu birinci kuşak göçmenler, 1970-1980 yıllarında işçi ve yabancı olduğu için ezilen; gittiği ülkenin dilini, kültürünü bilmeyen mağdur göçmenin sorunlarını dile getirmiş ve göçmen işçilerin sesi olmuştur.

3. Kayserili Âşık Metin Türköz

“Kayserili Âşık” olarak tanınan Metin Türköz, 1937 yılında Kayseri’nin Bünyan ilçesinde dünyaya gelmiştir. Türkiye şartlarında iş bulamayan Türköz, 1962 yılında Almanya’ya işçi olarak göç etmiştir. Türköz’ün Almanya’ya üç gün süren yolculuğu Sirkeci Garı’nda başlamış ve Münih’te son bulmuştur. Münih’e vardıklarında çorba verildiğini ve Türkiye’den giden işçilerden birinin “yemeyin, domuz eti vardır içinde!” (URL-7) diye bağırdığını belirtmiştir. Bu durum Müslüman Türklerin Almanya’ya ilk ayak bastıkları andan itibaren sorunlarla karşılaştıklarını gösterir. Aşığın dile getirdiği anısı Türk işçilerin Alman yemeklerinden tedirgin olup temkinli davrandıklarını gösterir. Göçmenlerin Almanya’daki yaşam koşullarına uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları kültürel zorlukları açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Türköz, kırk bin kişinin çalıştığı Ford fabrikasında Almanya’daki iş hayatına başlamıştır. Türkiye’den tekniker olarak göç eden Türköz, kendisinin diğer vasıfsız işçilerle aynı seviyede olmasından şikâyetçi olmuş ve hakkını arama cesareti göstermiştir. Böylelikle onun Almanya’da yer edinme çabasında Almanlara karşı hakkını savunduğu görülmektedir.

Aşıklık geleneği içinde usta-çırak ilişkisinde yetişmeyen Türköz, memleketinde genellikle aile içi veya arkadaş ortamlarında eğlence amaçlı saz çalıp türkü söylemiştir. Almanya’ya göç ettikten sonra ise, Türk işçiler, sıla hasretlerini bir nebze olsun dindirmek amacıyla yurt odalarında memleket

ve gurbet türkülerini birlikte söylemişlerdir. “1967 yılının 29 Ekim günü Türk konsolosluğunun girişimiyle Ford işçilerinin Cumhuriyet Bayramı’nı kutlamasına karar verildi” (URL-1). Fabrikada şenliklerin düzenlendiği gün müzik ile amatör olarak uğraşanlar da yer almıştır. Türköz’ün saz çaldığını bilen oda arkadaşlarının cesaretlendirmesiyle ilk olarak o gün eline mikrofonu almış ve yaşadıklarını dile getirmiştir. “Yaklaşık 1.500 kişinin olduğu salonda ilk kez ve aniden âşık olarak sahneye çıkardılar. Âşık olmadığımı ancak elimden geldiğince yaşadıklarımızı kısaca özetlemek istedim” (URL-7). Türkiye’de ve Almanya’da amatör olarak saz çalıp türkü söyleyen Türköz, işçi yurdunda arkadaşlarının ısrarı üzerine kendisinin o andan itibaren herkes tarafından “Kayserili Aşık” olarak tanındığını dile getirmiştir. “Törende Aşık Metin Türköz olarak anons edildiğinde sazını alıp sahneye çıkar. İlk defa böyle anıldığı için şaşkındır. O zamana kadar pek kimsenin bilmediği Almanya’ya geldiğinden beri sessizce mırıldandığı kendisine ait türkü ve değişleri bir aşık edasıyla okumaya başlar” (URL-9: 1.46-2.06). Dolayısıyla aşık geleneğinde usta-çırak eğitimi almamasına rağmen doğaçlama bir şekilde taşlamalarda bulunduğu için halk tarafından aşık olarak tanımlanmıştır. Bu durum 20. yüzyıl itibarıyla aşıklık sanatının değişime uğramasından kaynaklanmaktadır. “Âşıklık geleneği kapsamında sanatçı kimliğinin ispatlanması ve ruhsat alınması uygulamalarıyla ritüellerinin yerine, ilk dönemde plak doldurma ve kaset çıkarma, daha sonra da radyo ve televizyon programlarına katılma yeterli sayılmıştır” (Özdemir, 2008: 260). Aynı zamanda aşığı yakından tanıyan Almanya’da yaşayan şarkıcı Nedim Hazar Bora’ya “Cosmo Türkçe” adlı radyo programında Türköz’ün aşık sayılıp sayılmayacağına dair sorulan bir soruya “Zaten aşık nedir? Çevresinde ve kendi başına gelen olayları anlatan, yansıtan insandır” (URL-10: 15.35-15.44) cevabını vererek Türköz’ü aşık olarak nitelendirir. Türk işçilerin yaşadıklarını Almanya Destanı’nda birebir anlatan Türköz’ün türküsü kulaktan kulağa yayılmış ve adını Almanya’nın her köşesinde duyurmaya başlamıştır. Etkinlikten yalnızca iki gün sonra Almanya’ya Alman dili ve edebiyatı okuma amacıyla gelen ve Türküola Plak Şirketi’nin sahibi Yılmaz Asöcal, Türköz’ün yeteneğinden etkilenmiş, dolayısıyla Almanya’da yaşanan sorunları türküler aracılığıyla gün yüzüne çıkarmasını istemiştir. Plakları çıkan Kayserili Aşık’ın adı yalnızca Almanya’da değil, Avrupa’nın farklı ülkelerinde yaşayan Türk işçileri arasında da duyulmuştur. Ünü Avrupa sınırlarını aşarak gurbetçilerin ana vatana getirdikleri plaklar sayesinde Türkiye’de de yayılmıştır.

Türköz, fabrika günlerinden sonra manav ve kasap dükkânları açmıştır. Eşinin vefatından sonra Almanya’da bir huzurevinde yaşamını sürdüren aşık,

25 Kasım 2022 tarihinde Köln’de vefat etmiştir. Türköz, vefatına kadar “dinleyicileri tarafından kendisine verilen aşık unvanını hala gururla üzerinde” (URL-9: 2.38-2.44) taşımıştır. Vatanından kilometrelerce uzakta olan Türköz’ün göç, gurbet gibi kavramlar ile özdeşleştiği bir gerçektir. Kayserili Âşık Türköz’ün vatan hasretini türkülerine başarılı bir şekilde yansıttığı görülür. Makalede Kabahat Tercümanda, Köyümden Ayırdın Beni Alamanya, Alamanya’daki Oma, Geldim Alamanya’ya Uy Sarıkız, Alamanya’da Neler Var, Avrupa’da Neler Var, Benim Döndüm Alamanya’ya Gidiyor, Alamanya Destanı, Şu Yediği Boha Bah, Almanya’dan Döndüğüm Zaman, Hoş Geldin Bira der Bizim Köln’e, Almanya’dan Tezkerimi Verdiler, Bize İş Bulun, Gastarbayter Raus, İzin Ver Meister Köye Gideyim, Sıra Sıra Oldu Gözümde Yaşlar ve Çok Zalimsin Bre Gurbet türküleri ele alınmıştır.

4. Kayserili Aşık’ın Türkülerinde Göçmen Sorunları

Birinci kuşak göçmenlerin sesi olan Metin Türköz, aşık kimliğiyle toplumsal sorunlara olan duyarlılığı ve derin gözlemleriyle dikkat çeker. Türköz, göçmenlerin karşılaştığı dil, kültür, iş bulma ve sosyal entegrasyon gibi engelleri eserlerinde ustalıkla işlemiştir. Onun dizelerinde, yalnızca kişisel deneyimlerin değil, aynı zamanda kolektif bir mücadelenin izleri de bulunmaktadır. “Bir mevzu oluyordu: Ford’da grev olmuş, Aşık Metin hemen bir tane destan yaz. İş krizi olmuş, destan yaz. Oma’lar ile evleniyorlar, destan yaz. Termin yapamıyorlar, destan yaz” (URL-11: 2.22-2.39). Aşığın ifadelerinden anlaşıldığı üzere gurbetçilerin yaşadığı sorunlara ayna tutması sıklıkla istenmiştir. Dolayısıyla Türköz’ün bütün türküleri belgesel niteliği taşımaktadır.

Aşık, Sirkeci’de başlayan Almanya macerasını ve beraberinde getirdiği sıkıntıları, göçmen işçilere verilen değeri Alamanya Destanı’nda net bir şekilde gözler önüne sermiştir. “Sirkeci’den elime bir kontrat verdiler / Çalışacağın yer Alamanya dediler / Bir paket bir de bilet / Haydi yollan ettiler” (URL-6, 2022: 0.48-0.59). Bu dörtlükte Almanya’ya giden işçilere Türk Hükümeti tarafından herhangi bir bilgilendirme yapılmadığı gösterilmek istenmiştir. Türköz’ün ifadelerine göre, göçmen işçilere yeterli ve doğru bilgi verilmemesi, onların karşılaştığı zorlukların başlıca nedenlerinden biridir. Aşığın bu dizeleri Almanya’ya göçlerin hazırlıksız bir biçimde gerçekleştiğine işaret eder.

Binlerce işçiyi kabul eden Almanya, göçmen işçileri mağdur ederek toplu yaşamaya itmiştir. İşçilere ev tahsis edilmediği gibi işçiler Heim olarak adlandırılan baraka tarzındaki yurtlara yerleştirilmişlerdir. Bu konuyu Tür-

köz, Alamanya Destanı adlı türküsünde şöyle dile getirmiştir: “Altı altı hepimizi koğuşa verdiler / Tüy yerine altıma ot yatağı serdiler / Banyo tuvalet fabrikada dediler” (URL-6, 2022: 1.27-1.38). Türköz, bu dörtlükte Almanya’daki göçmen işçilerin yaşam alanlarının konforsuzluğunu ele almıştır. Aşık, “Alamanya Alamanya / Umduğun şeyi bulamanya” (URL-6: 1.09-1.14) sözleriyle Türk işçilerin, Almanya’da hayallerine kavuşamadıklarının ve umut ettikleri yaşamı bulamadıklarının altını çizmiştir. 1970’li yıllarda işçi alımını durduran Almanya, ülkeye “daha önce buraya gelenlerin ailelerini yanlarına almalarına izin verilmiştir” (Mora, 2011: 66). İşçilerin, ailelerini Almanya’ya getirme eylemini Türköz Alamanya Destanı türküsünde yer vermiştir. Türköz, “üç ay geçti çocukları aldırırım” (URL-6: 1.55-1.58) dizesinde, Almanya’da belli bir süre çalıştıktan sonra ailesini yanına getirdiğini belirtmiştir. Bu ifade, göçmen işçilerin, zorlu yaşam koşullarına rağmen ailelerini yanlarına alma çabalarını ve göçmenlik deneyimlerini yansıtır.

Aynı zamanda Türköz’ün türkülerinde kullandığı yöresel dil de dikkat çekmektedir. “Türkiye’de gelişmiş kent merkezlerinden kırsal kesime doğru gidildikçe İstanbul Türkçesinden uzaklaşıldığı ve yerel dil özelliklerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu dilsel özellikler, kendine has bir üslupla kullanıldığında, kültürel öge olarak değerlendirilmektedir” (Karaman, 2022: 153). Bu bağlamda aşığın kullandığı “Alamanya”, “gardaş” ve “bacı” gibi yöresel kelimeler, kültürel kimliğini ve doğduğu yerin dil özelliklerini de ortaya çıkarır. Bu konuların dışında Türköz’ün türkülerinde genel olarak işleme unsuru hâkimdir. “Onun Almanya’da ürettiği eserlerindeki hiciv ve yergi zenginliği, kıvrak müzikal yapı ve didaktik öğeler yukarıdaki işlevlere ait destek olarak yorumlanmıştır.” (Korkmaz, 2017: 440). Bu bağlamda, Türköz’ün eserleri, hem eleştirel bir bakış açısı sunar hem de eğitici ve öğretici bir işlevi yerine getirir.

4.1. Almanya’da Göçmen İşçilerin Yaşadığı Zorluklar

Almanya’da göçmen işçilerin refah içerisinde yaşamadıklarını Türköz, Geldim Alamanya’ya Uy Sarıkız adlı türküsünde ele almıştır. “Alamanya, Alamanya yoktur sefası / Geldim, gördüm yoktur sefası / Her gelen insanın attı kafası” (URL-3: 5.05-5.18). Türköz’ün dizelerinden işçilerin, Almanya’da umdukları yaşamı bulamadıkları ve birçok sorunla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Almanların Türklere olan negatif tutumları “evlerini yabancıya, Alman’a vereceğinden daha pahalıya kiraya verme, pasif kızma, aşağılama, yaralama şekillerinde gösterilmektedir” (Mora, 2011: 92-93). Almanya’daki Türk göçmenlerinin karşılaştığı ayrımcılık konut arayışında da gözlemlenmiştir. Irkçı bir tutum sergileyen Almanlar, ülkelerinde bulunan yabancılara

karşı sert tavırlar sergilemiştir. “Yabancıyı sevmezler / Kiralık ev vermezler / ...Milletleri övmezler” (URL-2: 2.57-3.06) sözlerinde Alman halkının Türklere ve diğer milletlere karşı ırkçı davranışlar sergilediği ve Almanların Türklere evlerini kiraya vermek istemedikleri görülmüştür. Bu dizeler, göçmen işçilerin Almanya’daki sosyal entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları ayrımcılığı ve zorlukları açıkça ortaya koyar. Türköz’ün dizeleri misafir işçilerin yaşadığı sorunların yalnızca ırkçılık ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda ekonomik boyutta olduğuna da işaret eder. Aynı durum Alamanya’da Neler Var ve Alamanya Destanı adlı türkülerde de dile getirilmiştir: “Alamanya Alamanya / Kiralık ev bile bulamanya” (URL-6: 2.08-2.13). Türküde ırkçılık yüzünden insanların en temel hakkı olan barınma hakkının göçmen işçilerin ellerinden alındığı vurgulanır.

İşçi açığını gideren Almanya, kısa bir süre sonra göçmen işçileri ülkesinde istememiştir. Dolayısıyla Türklerin vizelerini iptal ettirme çalışmaları yapmıştır. Büyük umutlarla para kazanmak ve ev araba almak amacıyla Almanya’ya giden işçiler, isteklerini gerçekleştiremeden Almanya ile bağlantılarının koparılmasına karşı çıkmışlardır. Bu durumu Türköz, Almanya’dan Tezkerimi Verdiler isimli türküsünde ele almıştır: “Artık bize yaramazsın dediler / İstikamet Türkiye’yi gösterdiler aman aman / Geldim güle oynaya / Çok para kazanmaya / Polis de vize vermiyor / Kalayım Almanya’da” (URL-12: 0.21-0.49). Türköz’ün dizelerinde Almanya’da göçmen işçilere ihtiyacı kalmadığı için işçilerin, ülkeden gönderilmek istendikleri anlaşılır. Aynı durum aşığın Bize İş Bulun adlı türküsünde de işlenmiştir. “On-On iki sene sıklık dışleri / Alman’ın galmamış ağır işleri / Şimdi sürüyorlar bütün Türkleri” (URL-13: 0.45-0.59) dizelerinde göçmenlerin ağır işlerde çalıştırdıktan sonra Türkleri Almanya’da istemedikleri görülür. Göçmen işçilerin yurtlarına döndüklerinde ise Almanya’da çıkabilecek sorunlara Türköz, Gastarbayter Raus adlı türküsünde ışık tutmuştur. “Gastarbeiter Raus! dedi / Alamanlar ne boh yedi? / Caddeler pislik tutacak / Madende kim çalışacak? / Türkler gitsin Almanya’dan / Fabrikalar top atacak” (URL-14: 1.05-1.36). Bu dörtlükte, Almanların çalışmak istemeyeceği işlerde çalışan Türklerin geri gönderilmesi durumunda, bu ağır işleri kimin yapacağına dikkat çekmek istenmiştir. Zaman içerisinde işçi açığını gideren Almanya’da yabancı düşmanlığı oluşmuş ve “Gastarbeiter Raus!” (Misafir İşçi Dışarı) “Auslaender Raus!” (Yabancılar Dışarı) sloganları atılmaya başlanmıştır. “Heryerde rastlanan ‘Yabancılar Defolun’ (Auslaender raus!) sloganı giderek yerini ‘Türkler Defolun’a (Türken raus!) bırakmıştır” (Turan, 1997: 63).

Aşık, görüldüğü üzere göçmenlerin yaşam alanları, çalışma koşulları ve Almanlardan gördükleri tepkiler hakkındaki hususlara ışık tutmuştur. Türköz, türkülerini aracılığıyla, göçmen işçilerin Almanya'daki yaşam koşullarını ve karşılaştıkları toplumsal engelleri ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Türköz, göçmenlerin yaşadığı zorluklara ve sosyal dışlanma deneyimlerine dikkat çekerek, bu durumun yalnızca bireysel değil aynı zamanda toplumsal bir mesele olduğunu da vurgulamıştır.

4.2. Vatan Hasreti

Almanya'ya göçün en büyük sorunlarından biri ise vatan hasretidir. İnsanın kendi ülkesi dışında yaşaması kolay değildir. Göçmenler her ne kadar Almanya'yı kendilerine yurt edinmiş olsalar bile o ülkede yabancı ve gurbetçidirler. Gurbet kavramı uzak kalma ve hasret çekmeyi beraberinde getirir. Misafir işçiler, Almanya'da zor şartlar altında çalışarak vatanlarına dönmeyi dört gözle beklemişlerdir. Bu süreçte kalplerinde her zaman vatan hasreti taşıdıkları görülmektedir. Sila hasretini genellikle ülkelerini terk etme mecburiyetinde kalan ve vatan hasreti içinde yanıp tutuşan birinci kuşak göçmenler deneyimlemiştir. Birinci kuşakta yer alan sanatçıların bu özlemi ve derin üzüntüyü türkülerinde ele aldıkları görülmektedir. İzin Ver Meister Köye Gideyim türküsünde aşık, "Hasretlik bağrımı yakıyor / Dayanamıyorum hasretliğin acısına" (URL-15: 0.14-0.19) diyerek gurbet acısını derinden yaşadığını vurgulamıştır. Sila hasreti çekenler için dağlar, yollar önemli bir sembol olarak eserlerde işlenmiştir. Özlemi simgeleyen bu kelimeler Türköz'ün türkülerinde yer alır. Çok Zalimsin Bre Gurbet adlı türküsünde "Harap ettin sarı dın derdi / Hasret ettin bana yurdu / Duman yüklü dağlar ardı / Yeter artık bırak beni" (URL-17: 1.16-1.37) dizelerinde ve Sıra Sıra Oldu Gözümde Yaşlar adlı türküsünde "Gidilmiyor uzak düştü yollar hey" (URL-16: 2.14-2.19) şeklinde yurduna duyduğu özlemi belirtmiştir. Aşığın dizesinde, gurbetçilerin istedikleri zaman vatana dönemediklerine işaret ederken; derin bir özlem ve çaresizlik hissi taşımaktadır. Dizedeki "gidilmiyor" ifadesi, mesafelerin getirdiği zorluğu ve belirsizliği vurgularken "uzak düştü yollar" ifadesi de kişinin sevdiklerinden, vatanından ne kadar uzaklaştığını göstermektedir. Ayrıca "Hasret kaldım vatandaki güllere" (URL-4: 6.56-7.01) dizeleri ile Türköz, memleketinin sunduğu güzelliklere olan özlemini dışa vurur. Ayrıca bu dizeyle göçmenlerin duyduğu vatan hasreti somutlaştırılmıştır.

Memleketlerinden ayrılan işçilerin eşlerini, çocuklarını, anne-babalarını geride bıraktıkları görülmektedir. Göçmen işçiler, Almanya'da çeşitli zorluklarla karşılaşırken aile özlemi yaşamışlardır. Gurbetçiler, sorunlarla başa çıkmaya çalışırken, düşünceleri ve duyguları Türkiye'deki aileleri üzerinde-

dir. Misafir işçiler ailelerini refaha kavuşturmak için kısa süreliğine onları memleketlerinde bırakıp Almanya'ya gitmek mecburiyetinde kalmışlardır. Türköz'ün "Gülümnden ayırdın beni Alamanya / Yârimden ayırdın beni Alamanya" (URL-4: 7.03-7.15) dizelerinde, para kazanmak amacıyla Almanya'ya göç eden genç çiftlerin aralarına mesafelerin girdiği görülür. Çiftlerden biri Türkiye'de kalırken diğerinin Almanya'ya göç etmesi nedeniyle aralarında bir ayrılık yaşanmıştır. Bu sözlerde, göçmen işçilerin ailelerinden uzak kalmasının getirdiği duygusal yük ve zorluklar vurgulanır. Bu durumu Türköz şu sözlerle ifade etmiştir: "Beş ayım dolmadan da yardan ayrıldım" (URL-5: 1.39-1.45). Yeni evli çiftlerin arasına kilometrelerce mesafe girdiği için ilişkilerini sürdürmek çoğu zaman imkânsız hale gelmiş ve bu durum çoğu çiftin ayrılığıyla sonuçlanmıştır. Bu duruma Türköz'ün Benim Döndüm Almanya'ya Gidiyor türküsü örnek teşkil etmektedir: "Döndüm eğer sen Almanya'dan dönmezsen / Ben sana gardaşım sen bana bacı" (URL-5: 3.26-3.41). Bu dizelerde, göçmen işçilerin, Almanya'daki yaşamlarının getirdiği belirsizliğin yansıması olarak ayrılığın zorluğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca "sadece gurbete çıkanlar değil sılada kalan sevdikleri de bu ayrılığa alışamayıp ağıtlar söylemişler, dön çağrılarında bulunmuşlardır." (Demirbaş, 2020: 160). Bu durum hem göçmenlerin hem de geride kalanların yaşadığı duygusal acıyı ve ayrılığın toplumsal etkilerini gözler önüne serer.

4.3. Dil Sorunu

Gurbetçilerin hayatlarını zorlaştıran en büyük sıkıntılardan bir diğeri ise dil sorunudur. Türkülerinde dil sorunsalına da değinen aşık, "bakkala gidiyorduk yumurta alacağız, dil olmadığı için 'gıt gıt gıdak' deyip, vücudumuzla tavuk şekline girip, yumurta işareti yapıyorduk" (URL-7) diyerek Almanca bilmedikleri için günlük yaşamda çektikleri sıkıntılara örnek vermiştir. Bu ifadeler, dil bilmemek nedeniyle günlük yaşamdaki zorlukları ve iletişim eksikliklerini somutlaştırır. Türköz, dil bilmeyen göçmenlerin Almanya'da kulaktan dolma, dil bilgisel ve fonetik kurallara uymadan konuştuğunu Şu Yediği Boha Bah adlı türküsünde "Tarzanca öğrenmiş Alman dilini" (URL-18: 0.55-0.59) dizesinde göstermiştir. Ayrıca Türköz, yaşadığı sıkıntıları dile getirerek dil öğrenmenin önemini vurgulamıştır. "Buranın lisanını öğrenirlerse her şeyi yapabilirler. Lisanı olmayan insan tamamen kör bir insandır" (URL-7) sözleri ile bir yerde yaşayabilmek için yaşanan ülkenin kültürünün ve dilinin öğrenilmesi gerektiğinin altını bir kez daha çizerek gençlere öğütlerde bulunmuştur. Yaşanan bölgenin kültürü ve dili bilinmediği takdirde iletişim kurulmasına engel olduğunu vurgulayarak ilk engeli aşmak için dilin öğrenilmesi gerekmektedir (Nakiboğlu, 2015). Türköz, Köyümden Ayırdın Beni

Alamanya adlı türküsünde Almanlar ile Türkler arasındaki iletişimsizlik sorununa değinmiştir: “Hasta düştüm dilim yetmez derdime” (URL-5: 7.35-7.40). Türköz, bu dizesinde dil bilmeyen işçilerin, bir sorunla karşılaştıklarında veya hasta olduklarında sıkıntılarını ifade etme zorluğu yaşadıklarını belirtir.

Almanya’da çeşitli sorunlarla karşılaşan “Türkler, bu nedenle kendilerine yöneltilen suçlamalarda kendilerini savunmadıkları için ön yargıların pekişmesine ya da haksızlığa uğramalarına sessiz kalmışlardır” (Mora, 2011: 81). Türköz, Kabahat Tercümanda adlı türküsünde yaşanan ülkenin dili bilinmediği için bütün sorunları çözebilmek amacıyla tercümana ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Sosyal yaşamı etkileyen tüm olaylardan habersiz olan göçmen işçiler, suçu tercümanlara atmaktadır. “Meister mesai mi vermiyor? / Çocuk parası mı alamadın? / Tramvaylara zam mı oldu? / Doktor istirahat mı vermiyor? Krankkassa’dan para mı alamadın? / Yurt müdürü evden mi atıyor? / Kabahat tercümanda” (URL-4: 0.55-1.10) dizelerinde olduğu gibi türkünün tümünde dil sorununa yer vermiştir. Hasta olan işçilerin doktorlardan rapor, müdürlerinden izin isteyemedikleri; uygun fiyata ev bulamadıkları gibi birçok sorunla karşılaşmışlardır. Bunun temel nedeni ise göçmen işçilere göre tercümanın başarısızlığıdır. Türköz, bu türküsünde Almanya’da yaşanan sorunları iğneleyici bir üslupla dile getirmiştir. Alaycı bir üslupla yazılmış olsa da dil bilmenin ne kadar önemli olduğu ve insanın kendisini ifade etmesi gerektiği türkünden anlaşılır.

4.4. Almanya’ya Para Kazanmak Amacıyla Gitmek

Ekonomik sıkıntılarının ve işsizliğin görüldüğü Türkiye’de insanlar, para kazanmak ve geçimini sağlamak amacıyla 1961 yılından itibaren Avrupa’ya göç etmişlerdir. Bu dönemdeki göçmen işçilerin Almanya’ya gitme sebeplerinin başında ekonomik fırsatlar arayışı yer alıyordu. Türkiye’deki işsizlik sorunu ve maddi yetersizliklerden dolayı insanlar, Almanya’ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Türköz, bu durumu Köyümden Ayırdın Beni Alamanya adlı türküsünün “felek bizi attı gurbet ellere” (URL-5: 6.43-6.47) dizesinde işlemiş olduğu görülmektedir. Bu dizede göçmen işçilerin zorunlu olarak gurbet ellere sürüklendiği ifade edilmektedir. “Kötü şartlarda çalışan bu kuşak, sermaye biriktirme ve memleketlerinde mülk satın alma gayreti içindeydi. Bu gayret sonucu, bankada paraları, memleketlerinde mülkleri olmuştaysa da, Almanya’da kazançları nispetinde bir hayat standartları olmamıştı ve Alman toplumu ölçülerine göre yoksul sayılabilecek bir hayatları vardı.” (Demir, 2010: 23). Göçmen işçilerin, Almanya’ya gitme amacı para kazanıp kısa bir süre sonra hayallerine kavuşup memleketlerine geri dön-

mekti. Fakat Türk işçiler, düşük maaşlarla ağır işlerde çalıştırıldığı için hayallerine kavuşmaları çoğu zaman mümkün olmamıştır. Hayallerine giden bu zorlu yolda işçilerin aylarca çalışmaları gerektiğini Türköz, Almanya'daki Oma türküsünde belirtmiştir: “On iki ay çalıştım havaya / On iki ay çalıştım havaya / Bir Volkswagen alamadım bedavaya / Bir araba alamadım bedavaya” (URL-3: 3.23-3.39). Bu dizelerde, işçilerin uzun süre çalışmasına rağmen emeklerinin karşılığında istedikleri maddi kazançları elde edemedikleri vurgulanmaktadır. Türköz, bu türkü aracılığıyla, göçmen işçilerin Almanya'daki zorlu çalışma koşullarını ve ekonomik hayal kırıklıklarını dile getirmiştir.

4.5. Alman Kadını ve Türk Erkeği

Türk işçilerin bir kısmı evli erkeklerden oluşurken diğer bir kısmı ise bekârlardan oluşmaktaydı. Bekâr erkeklerin büyük bir çoğunluğu Almanya'da kalıcı olma ve vatandaşlık elde etme amacıyla Almanlar ile evlenmeyi tercih etmişlerdir. “Alamanya Alamanya / Türk gibi damat bulamanya” (URL-6, 2022: 2.40-2.45). Bu dizelerde olduğu gibi Türköz, bekâr erkeklerin Almanya'ya yerleşme amacıyla Alman kadınlarını tercih ettiğini göstermiştir. Ayrıca evli erkekler de geride bıraktıkları eşlerini unutup Alman kadınlarıyla ilişki yaşamışlardır. “Türk erkekler eşlerini Alman kadınlarla aldatmaktadır... Almanya'daki Türk toplumu tarafından normal algılanması ya da karşılanmasının, kadınlara bakışı ve ataerkil değerler kapsamında erkeğin kadını aldatmasının bir problem alanı olarak görülmemesini yansıtır nitelikte olduğu söylenebilir” (Koçak, 2017: 76). Bazı erkekler hakkında memleketlerinde asılsız iddialarda bulunulmuştur. Türköz bu dedikodulara karşı göçmen erkeklerin sesi olarak “Her gece rüyamda seni görüyorum inan / Dedikodu söylemişler sevdiğim, yalan / Seni bana küs dediler ama inanmam / Barışınız Almanya'dan döndüğüm zaman” (URL-19: 0.38-1.08) dizelerinde bu duruma yer vermiştir. Diğer yandan erkeklerin Almanya'da zor şartlar altında çalıştıklarını da dile getirmiştir: “Senin için çalışıyorum bu kadar zaman... / Bir deri bir kemik kaldı Mehmed'in” (URL-19: 2.01-2.22).

Türköz'ün adını duyurduğu Alamanya Destanı'nda “Alamanya Alamanya / Sarı sarı kızlar bulamam ya” (URL-6, 2022: 1.03-1.08) sözleriyle bazı Türk erkeklerinin hayallere kapılıp, bir kısmı ırkçı olan Alman kadınlarının Türk erkeklerini tercih etmeyeceğini vurgulamıştır. Aynı zamanda bu ilişkilerin beraberinde getirdiği yanlışlar ve Türk erkeklerinin pişmanlıkları da dizelerden anlaşılır. “Nasıl oldu da meyil verdim şu Alman kızına” (URL-4: 0.32-0.40). Almanya'daki Oma adlı türküde ise Alman kadınları ve Türk erkekleri arasındaki yaş farkı gözetmeksizin ilişkinin olduğuna işaret eder. “Kazandı-

ğın paraların hepsini / Kazandığın paraların hepsini / Yedirirsin 60'lık Omaya / Yedirirsin 60'lık Omaya” (URL-3: 2.41-2.56) dörtlüğünden anlaşıldığı üzere, Türk erkekleri Alman kadınlarının yaşlarına bakmaksızın ilişki yaşamışlardır. Aynı duruma aşğın Şu Yediğin Boha Bah türküsünde de rastlanılır. “Almanya’da zengin bir dul bulunca / Altmışında Oma almış / Şu yediği boha bah / Şu yediği boha bah / Bırakıp da gitti Ayşe gelini” (URL-18: 0.20-0.49). Ancak kadınların ise Türk erkeklerinin parası için birlikte oldukları konusunu Türköz birçok türküsünde ele almıştır. “Anladım numaranı uy sarı kız / Anladım numaranı uy sarı kız / Bakıyorsun paraya uy uy sarı kız / Tapıyorsun paraya uy uy sarı kız” (URL-3: 6.33-6.47). Aşğın türkülerinde Türk erkeklerinin Alman kadınlarla olan ilişkileri işlenmiştir. Bu türkülerde göç deneyiminin getirdiği kimlik çatışmaları ve iki kültür arasındaki etkileşime işaret edilmiştir.

4.6. Yeme-İçme Kültürü Farklılığı

Kültürün bir ögesi olan yeme-içme alışkanlıkları nesilden nesile aktarılan bir mirastır. Yeme-içme alışkanlıklarında dinin ve coğrafyanın etkisi büyüktür. Kısaca belirtmek gerekirse her ülkenin kendine ait yeme-içme kültürü vardır. Müslümanların haram kabul ettiği alkol ve domuz eti Almanya’da yaygın olarak tüketilmekteyken buraya göç etmiş Türk işçilerin en hassas olduğu nokta ise domuz etinden sakınmak olmuştur. Türköz’ün Almanya macerasına başladığı ilk gün verilen çorbanın içinde domuz eti olabileceği düşüncesiyle işçilerin onu tüketmediği yukarıda belirtilmişti. Bu durumu Türköz, türkülerinde de sürekli ifade etmiştir. “Yemek listeleri şöyle / Her gün yerler patatesi, domuz eti, at eti, yılan eti, it eti, kaplumbağa, kurbağa, sümüklü böcek, tosbağa / Hayvanların sülalesi / Hayvanların sülalesi” (URL-2: 1.28-1.45). Görüldüğü üzere Avrupa kültürlerindeki yeme alışkanlığının Türk kültüründen çok farklı olduğu Almanya’da Neler Var adlı türküde özetlenmiştir.

Sonuç

Göç, ekonomik, kültürel, siyasi ve doğal afetler gibi çeşitli sebeplerle daha iyi yaşam koşullarına sahip yerlere doğru hareket etme eylemi olarak tanımlanır. Ancak bu hareketlilik, dil ve din farklılıkları, sıla hasreti, sevdi-klere duyulan özlem ve yeme-içme alışkanlıklarındaki farklılıklar gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Sanayileşmenin hız kazandığı Almanya, ağır koşullar altında çalışacak işçilere duyduğu ihtiyaç nedeniyle işgücü açığını kapatmaya çalışmıştır. Türkiye’de ise işsizlik ve ekonomik sıkıntılar, birçok Türk vatandaşını çalışma amacıyla Almanya’ya göç etme-

ye yönlendirmiştir. Ancak bu süreçte, Türk işçiler, farklı bir dil, din ve kültüre sahip bir coğrafyada çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır.

Bu makalede, Almanya'nın ekonomik cazibesi nedeniyle yurtlarını terk etmek zorunda kalan göçmen işçilerin yaşadığı sorunlar, Aşık Metin Türköz'ün türküleri bağlamında ele alınmıştır. Araştırmada, Almanya'ya göç eden işçilerin sıla hasreti, geride bırakılan kişilere duyulan özlem, dil engelleri, kültürel çatışmalar ve barınma problemleri gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Bu sorunlar, hem yazılı hem de sözlü eserlerde açık bir şekilde yansıtılmıştır. Özellikle Kayserili Âşık Metin Türköz, birinci kuşak göçmen işçiler arasında, hem kendi yaşadığı hem de çevresindekilerin deneyimlediği zorlukları Türk ezgileri eşliğinde türkülerine yansıtarak gurbetçilerin sesi olmuştur. Türköz'ün türküleri, göç edilen yıllarla günümüzdeki durum arasında önemli farklılıkları ortaya koymaktadır. Türkülerinin genelinde Almanya'daki çalışma koşulları, sosyal hayattaki zorluklar, özlem ve yalnızlık temaları ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, aşığın eserlerinde sıklıkla olumsuz durumlar ele alınsa da müziğin genel yapısının hareketli olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca, taşlama ve öğretilme gibi unsurlar, Türköz'ün eserlerinde yaygın bir şekilde görülmektedir. Türköz'ün müziği, göçmen işçilerin yaşadığı sıkıntıları ve bu zorlukların kültürel yansımalarını etkileyici bir biçimde gözler önüne sermektedir. Göçmenlerin yaşam koşulları, toplumsal uyum sorunları ve kültürel çatışmalar, Türköz'ün türkülerinde derinlemesine işlenmiştir. Bu bağlamda, Türköz'ün müziği, göçmen işçilerin deneyimlerinin kültürel bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Acar, Erhan (2023). "1960-1965 Döneminde Türkiye'den Almanya'ya İşçi Göçleri". *Troy Academy*, 8(1): 38-69.
- Aygün, Mehmet (2020). "Gurbetçi Türklerin Gözünde Türkülere Yansıyan Almanya: Gavurdan Hans'a-Türküden Rap'e". *Sosyologca*, 10(20): 166-182.
- Aykaç, Onur (2017). "Avrupa'da Âşıklık Geleneğinin İcrası ve Bu Geleneği 'Geleceğe' Taşımanın Yolları". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38: 341-352.
- Boratav, Pertev N. (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.

- Demir, Zekiye (2010). *Almanya'da Yaşayan Türk Kadınları*. Ankara: DİB Yayınları.
- Demirbaş, Dicle (2020). "Youtube'daki 'Almanya' Ağrıları". *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys*, 5(2): 136-179.
- Dinç, Mustafa (2020). "Türkülerin Başına Gelenler: Politik-İdeolojik Sebeplerle Değiştirilen Türküler Üzerine". *Folklor/Edebiyat*, 26(103): 483-508.
- Ekici, Süleyman ve Tuncel, Gökhan (2015). "Göç ve İnsan". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1): 9-22.
- Fidan, Süleyman (2016). *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlaydın, Hikmet (1947). *Türk Edebiyatında Nazım*. İzmir: Yeni Yol Matbaası.
- Karaman, Fatma (2022). "Göçmen Edebiyatında Türkülerin Türk Kültürünü Yansıtmaya Gücü". *Milli Folklor*, 133: 145-159.
- Koçak, Selen (2017). "Göç Filmlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Görsel Analizi: 'Almanya Acı Vatan' ve 'Polizei' Film Örnekleri". *Sosyoloji Konferansları*, 55: 59-83.
- Koçak, Yüksel ve Terzi, Elvan (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri". *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3): 163-184.
- Korkmaz, Mehmet Akif (2012). *Almanya Türklerinde Başarı ve Başarısızlığı Kavramsallaştırmaya Bağlı Kişisel Anlatımların Aileye ve Çevreye Yansımada Geleneksel Yapılar ile Dünya Görüşünün İşlevsel Analizi*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Mehmet Akif (2017). "Almanya İşgücü Toplumunun Muhalif Sesi Könlü Aşık Metin Türköz". *1. Uluslararası Dil, Sanat ve İktidar Sempozyumu*. Giresun: Giresun Üniversitesi, 437-448.
- Mora, Necla (2011). *Alman Kültüründe Düşman İmgesi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Nakiboğlu, Meryem (2015). "Almanya'da Türk Göçmen Kuşların Dili: 'Kanakça'". *Türk Yurdu Dergisi*, 337: 60-64.
- Nakiboğlu, Meryem (2020). *Hip Hop Kültürü, Küçük İstanbul Kreuzberg ve 36 Boys*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Öncü, Aydın (2011). *Trabzon Türküleri (Tasnif, İnceleme, Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, Nebi (2008). *Medya, Kültür ve Edebiyat*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Storm, Theodor (1966). *Immensee*. Çev. Zeki Taşan ve Burhanettin Yarkent. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Turan, Kadir (1997). *Almanya'da Türk Olmak*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Yakıcı, Ali (2013). *Halk Şiirinde Türkü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları

URL-1: “Metin Türköz- Almanya'daki ilk Türk Aşık”. <https://deutschlandlied.de/tr/sanaticilar/metin-tuerkoez> (Erişim: 07.04.2022).

URL-2: www.youtube.com/watch?v=-cJHtH3eGk8 (Erişim: 12.08.2024).

URL-3: www.youtube.com/watch?v=ujJZNP2KCU (Erişim: 12.08.2024).

URL-4: www.youtube.com/watch?v=43UAtNgc0wU (Erişim: 06.08.2024).

URL-5: www.youtube.com/watch?v=dzLqjmrW1Fs (Erişim: 06.08.2024).

URL-6: www.youtube.com/watch?v=4Nfre48Hgj8 (Erişim: 12.08.2024).

URL-7: “Kayserili Aşık Vatan Hasretini Türkülere Döktü”. <https://aa.com.tr/tr/anadoludan-avrupaya-insan-hikayeleri/kayserili-asik-vatan-hasretini-turkulere-doktu/1598603> (Erişim: 07.04.2022).

URL-8: www.youtube.com/watch?v=56ueRpJ2L_I (Erişim: 01.16.2022).

URL-9: www.facebook.com/watch/?v=658541916002399 (Erişim: 29.10.2024).

URL-10: <https://www1.wdr.de/radio/cosmo/programm/sendungen/koeln-radyosu/aktuelles/alamanya-alamanya-asik-etin-tuerkoez-kimdi-100.html> (Erişim: 29.10.2024).

URL-11: www.youtube.com/watch?v=6KBHSftiW7Y (Erişim: 30.10.2024).

URL-12: www.youtube.com/watch?v=5qPQE_6KTHM (Erişim: 01.09.2024).

URL-13: www.youtube.com/watch?v=_UKjuqUgUfE (Erişim: 01.09.2024).

URL-14: www.youtube.com/watch?v=Kir0JUodPHQ (Erişim: 01.09.2024).

URL-15: www.youtube.com/watch?v=qXlH31MLO_o (Erişim: 03.09.2024).

URL-16: www.youtube.com/watch?v=ZKmpWLaxluQ (Erişim: 03.09.2024).

URL-17: www.youtube.com/watch?v=WRIgG4FpUS0 (Erişim: 03.01.2024).

URL-18: www.youtube.com/watch?v=a8cU9b9M04E (Erişim: 03.01.2024).

URL-19: www.youtube.com/watch?v=-MzFUTlvBWw (Erişim: 03.09.2024).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” ereve-sinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu alıřma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

ıkar atışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir ıkar atışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*